

Deyirlər yoxdur aləmdə gözəl günlər gözəllərsiz,
Onu təsdiq edərdim, gərçi inkarım görünsəydi...

Şahin Fazil

"Təbiətdə iki cür qocalma var: bəzilərin köhnəldirlər, bəziləri köhnəlir. Birincilərin təkrar istehsalı mümkündür, elə ikincilərin də... Əşyanın yerini əşya, heyvanın yerini heyvan, bitkinin yerini bitki, insanın yerini insan tutur". [red. G. Kərimi] Lakin şairin yerini heç kim tuta bilmir. Yaradıcılığın digər növünü təmsil edən ayrı-ayrı insanlar misalı hər şair də dünyaya bir dəfə təşrif gətirir. O mənada ki, nə qədər şair, yazıçı var, o qədər də üslub var. Necə ki, ümummilli liderimiz - müdriklik mücəssəməsi H. Əliyev demişdir: "Ziyalılıq kütləvi ola bilməz. Alim, şair, bəstəkar, rəssam, yazıçı, artist - bunlar fitri istedadla malik olan nadir insanlardır".

Mükəmməl kitab yazmaq, həmişə yaşar mövzular seçmək, nümunəvi davranış tərzini, dəyərləri tərcümələr müəllifi kimi ad qazanmaq haqqında söhbət açacağım alim-şairin həmişə sabahın sorağında olmaq ənənəsinəndir. O sabah ki, onu ancaq təxəyyülümüzün hüdudları sayəsində yaşaya bilirik.

Şeir nədir?

Şeir, subyektiv fikrimizə görə, ödənilməyən hissələrin nəzm şəklində özünü ifadəsinə deyilir; əgər şeir məcburən, yəni şair olmaq niyyətilə yazılırsa, şairlik taledir. Bu mənada Şahin Fazil xoşbəxt taleli şairdir. O, yazdıqları qədər səmimi, tövsiyələri kimi xəyrixahdır; sadə və aydın yazır. Şairin poetik obrazları gah bu əsrdən, gah dünyanın bu başından soraq gətirirlər, gah da o biri başından. Yorulan, dincələn şair deyil Şahin Fazil. Gününün qrafi-

Adəmdən atom əsrinə, yaxud Şahin Fazil poeziyası...

ki bir dəfə yazılıb, həm də həmişəlik:

**"Şahinəm, vaxtımı mən boş yerə öldürməmişəm,
Vaxtı öldürməyə bir zərrə də vaxtım yoxdur".**

Əşq olsun! Vaxtın ən qiymətli olduğunu dərk etməkdən böyük məsuliyyət varmı?! İnsan o zaman fərdilik pərdəsini qaldırmağa müvəffəq olur ki, onun üçün zamandan qiymətli heç nə qalmır.

Zaman keçmiş, gələcəyi yox, məhz indini təqib etdiyi üçün canlıdır. Şahin Fazil də nə qədər canında can var, bu canlı zamana ötüb keçmək fürsəti vermir, ya onunla qoşa addımlayır, ya da bir addım irəlidedir.

Şahin Fərzəliyev ziyalıdır; nə zaman nə yazmağın yerini, necə yazmağın yolunu yaxşı bilir. Ziyalı ancaq özünə məlum olan həqiqətlə oxucunun inamına şübhə salan, yaxud kütlənin narazılığına səbəb olan şəxs deyil, ziyalı o kəsdir ki, ancaq özünə məlum olan həqiqəti əks fikirdə olanlara etiraz etmək fürsəti verməmək cəhdilə yazır. Söhbətimizin bu məqamında şairin özünə müraciət edək:

**"Bilirəm qiymətini xəlqi sözün, sərrafəm,
Xəlqi sözlərlə yazan şe'rini bədnam olmaz".**

Ritm və qafiyə özlüyündə poeziyanın əsas cəhətlərindən sayılır. Oxucunun, yaxud dinləyicinin diqqətini ilk özünə cəlb eləyən, daha doğrusu, oxunan şəri, söylənilən mənzum rəvayəti dinləməyə sövq edən də məhz onlardır. Bu mənada qəzəl yazmaq texniki cəhətdən çox zəhmət tələb edir. Ümumiyyətlə, poeziyanın əhatə dairəsi istifadə etdiyi materialın ümumiliyi baxımından çox genişdir, amma qəzəldə bu imkanlar bir qədər məhdudlaşır. Ötürülməsi nəzərdə tutulan ideyanın təşkil etdiyi sözləri, cümlələri həm ritmə, qafiyəyə salmaq, həm vəznin tələb etdiyi ahəngə uyğunlaşdırmaq, əlbəttə, mürəkkəb işdir. Əruz vəznində yazmağın çətinliklərinə baxmayaraq o, Şahin müəllimin qələmində gah təsvirə, gah hekayətə, gah da dramatik hadisələrin poetik ifadəsinə istiq-

mət alır. Beləliklə, ayrı-ayrı insani meyl və əməllərin tək qəzəldə yox, müxtəlif janrlarda mümkün təsvirini yaratmaqla şair poeziyanın bilavasitə uzunömürlülüyyəinə xidmət etməyə çalışır.

Şahin Fazilin üstün yaradıcılığı

onunla izah olunur ki, müəllif istənilən hadisəni həm tarixçilər kimi praqmatik, həm də sənətkar gözü ilə poetik olaraq, yəni görünənlərdə yox, ideyada, qarşılıqlı münasibətlərdə yox, mahiyyətdə qavrayır. O, sadəcə, həqiqəti göstərir, onu sübut etməyə ehtiyac hiss etmir. Aşağıdakı misralara diqqət edək:

**"Mən həm
Yerdə ölmək istəməzdim,
Şahinəm".**

Misralardan da görüldüyü kimi

tarixçi-alim bilir ki, özlüyündə var olanın, yəni ideyanın aşkara çıxarılması tarixdən çox poeziyada baş verir. Sonuncu sətirdəki şahin sözünün hansı quş adı ilə əvəz olunmasından asılı olmayaraq ideya dəyişməz olaraq qalacaq. Başqa sözlə, "şahinəm" sözü simvolik mənadadır, bir növ "yerdə ölmək istəməzdim" cümləsinin aydınlaşması üçün vasitə rolunu oynayır. Əlbəttə, vücut göyə daşına bilməz. Burada yerdə ölməsi istənilməyən, əslində, cism deyil, ruhdur; şair cisminin yox, ruhunun öldürülməsindən narazıdır.

Şahin Fazil tarix üzrə elmlər doktoru olsa da, yanaşı olaraq ədəbi şəxsiyyətlərə, ədəbi metod və janrlara ədəbiyyat tarixçisi kimi nəşər salır. O, ayrı-ayrı şairlərin yaradıcılıq prosesini elmi cəhətdən əsaslandırılmış metodla izləyib öz yenilikçi dövrü ilə onların mühiti arasında müqayisəli paralellər

aparır, ədəbi aləmin hansı yaradıcılıq prinsiplərilə inkişaf etdiyinin xronoloji ardıcılığını müəyyən edir ki, bu da ona öz ədəbi istiqamətini təyin etməkdə köməkçi rolunu oynayır.

Şairin "Dünyanın dağılması, yaxud yaxşı oldu dağıldı" poeması oxucuya hələ heç kimin qələmə almadığı bir üslubda təqdim olunub. Əsər fantazi-

ya ilə gerçəkliyin, poeziya ilə nəsrin, keçmişlə gələcəyin sintezindən yaranıb. Obrazlar Yer kürəsi "dağılandan sonra" onun cənnət və cəhənnəmdəki sabiq sakinləridir və bütün hadisələri də onlar nəql edirlər. Müəllif dünyanın dağılma səbəbini insanların cahilliyində axtarır:

**"Yeri dağıtmayıbdır
Zəlzələ, ya vəlvələ.
Olmasaydı adamlar
Yaşayacaqdı hələ...
Yaxşı oldu dağıldı".**

Şahin Fazil adı çəkilən poemada kimə müraciət edir-etsin, hamının - Allahın da, nəbinin də, şair və yazıçıların, o cümlədən, filosofların da Yerini dağılması məsələsində orta məxrəcə gəldikləri yekdil fikir belə olur: "Yaxşı oldu dağıldı!" Lakin iki obrazın - Allahın və onun elçisinin "Yaxşı oldu dağıldı!"

deməsi müəllifi yetərinəcə təccübləndirir, daha doğrusu, təccübləndirmir, şair gerçək dünyanın puç olmasını oxucuya öz üslulu ilə anlatmağa səy göstərir. Poemanı hərfi mənada bir sıra böyük mütəfəkkirlər haqqında anotasiya da adlandırmaq olar. Əsərin sonunda səsləndirilən ədəbi-fəlsəfi suallar isə Yer kürəsində hələlik cavabsız olaraq qalmaqdadır:

**"Heyrətdəydim onda mən:
Varlıq vardı, yox varmı,
Yoxluq vardı, var varmı?
Yerdən yaxşı yer varmı,
Ey xudavəndi-ələm?
Belə demək olarmı,
Yaxşı oldu dağıldı?"**

Bir çox şairlərin

şairlərinə təzminlər yazan ustad qəzəlxan Əfzələddin Xaqaninin də poeziyasını yadından çıxarmayıb. Hər iki müəllifin beytini yanaşı oxuyanda bir-birindən fərqləndirmək mümkün olmur, necə ki, eyni həcmli, eyni çəkili, eyni rəngli iki dürrü bir-birindən ayırmaq müşkül məsələdir.

Ə. Xaqani:

**"Xaqani sənə yazmayacaqdır daha məktub,
Çünkü sənə səndən o, şikayət necə yazsın?!"**

Ş. Fazil:

**"Həsrat çəkirəm Təbrizə, Urmiyyəyə həsrət,
Ədsirsə əgər əlləri həsrət, necə yazsın?!"**

Şahin Fazil əsərlərindən birinə "Ölüm poeması, yaxud qardaş, ölüm nəmənədi?" adını verib. Adından da görüldüyü kimi poema varlığın gerçək dünyadan yox olma prosesini əhatə edir, yəni haqqında bəhs olunmaqla ölüm şəərəfləndirilir. Bu əsərdə də şeir və nəsr bir-birini qarşılıqlı olaraq tamamlayır.

Deyilənlərə əyani misal kimi əsərin özündən sitat gətirmək daha münasib olar.

Nəsr: "... Qardaş, heç nəyi havayı vermirlər, illah ki, bu zamanada. Allah

baba ölümü də havayı paylayır. Ölüm... Özü də havayı. Vallah mən havayı heç nə istəmirəm, illah ki, ölümü. Şeir:

**"Allah babadan savayı,
Var hamının ölüm payı.
O pay paylanır havayı,
Qardaş ölüm nəmənədi?"**

Əslində, bu poema da cavabsız sualların prozaik və poetik ardıcılığından ibarətdir. Həmin suallar ki, bir zamanlar alman şairi Matias Klavdi ölümü ilə barışmağının labüd səbəbi kimi onların cavabsızlığından şikayət edirdi. Klavdinin ölümündən yüz doxsan bir il sonra Şahin Fazil də öz nikbin poeziyasında həmin sualların cavabsızlığından narahatlıq ifadə edir, hətta gileylərin də:

**"Deməmişdi "gəlim", gəldi,
Bir anda min ölüm gəldi,
Xocalıya zülüm gəldi,
Qardaş, ölüm nəmənədi?"**

Göründüyü kimi, qələminin ucundan başlamış qəlbinin sərhədlərinə, dərrakəsinin hüdudlarına qədər vətənpərvər olan alim Şahin yaradıcılığının səciyyəvi obrazına çevrilmiş Xocalı qətlamını ölümün sinonimi kimi tanıyır və tanıdır.

O da bir çox mütəfəkkirlər misalı dünyanın zaman başlanğıcını öyrənməyə can atır, "Sən sondasan, ya əvvəldə? Niyə Yerini aqibəti, Yerə deyil, Göyə bağlı? Suallarım niyə açıq, Cavablarım niyə bağlı?" mənzum sualları ilə sanki həyata məxsus olan "olum-ölüm"ün baş vermə səbəbinin niyə həyatdan uzaqda, Yerdən kənarada gizlənməsini dərk etməyə çalışır. "Yer dövr edir, Yer dövrədir, yer çevrədir, Çevrənin əvvəli harda? Dövrənin əvvəli harda?" misraları ilə bir növ oxucunu düşünməyə vadar edir ki, onların diqqətini hadisələrin gedişatından yayındırmaq niyyətinə yönəldə bilsin. Axi mahiyyəti dərk etməyə çalışan insan gec-tez özünü də tanımalıdır.

İnsan harada yaşayır-yaşasın, onun taleyi beynəlmiləl olmalı, özünü insan kimi dərk eləyən hər kəsin diqqət mövzusunə çevrilməlidir. Bu mənada Şahin Fazil beynəlmiləl şairdir, onun sevgi prototipi, sadəcə, insandır.

(ardı növbəti sayımızda)

